

Anders Harkman

Om långtidsarbetslöshetens orsaker

Långvarig arbetslöshet är ett av de största problemen på arbetsmarknaden i Västeuropa. Även Sverige har under nittioalet drabbats. I artikeln diskuteras olika orsaker till denna utveckling. En vanlig uppfattning är att den omfattande långtidsarbetslösheten beror på att efterfrågan på just "långtidsarbetslösa" har minskat. Det mesta tyder emellertid på att den ökade långtidsarbetslösheten snarare är en följd av att chansen till arbete minskat för flertalet grupper på arbetsmarknaden. Problemet förstärks dock av stora initiala skillnader i jobbchans mellan olika individer. Olika tänkbara orsaker diskuteras och värderas utifrån senare års forskning.

De senaste decenniernas ökade arbetslöshet i Västeuropa har åtföljts av en kraftig ökning av långtidsarbetslösheten. I många länder har mer än hälften av de arbetslösa varit utan arbete i ett år eller mer och den omfattande långtidsarbetslösheten måste betecknas som ett av de stora problemen på dagens arbetsmarknad i Europa. Av många forskare och debattörer har den ökade långtidsarbetslösheten tolkats som att efterfrågan på just de långtidsarbetslösa har minskat och att detta i själva verket är orsak till den höga arbetslösheten. I första hand två underliggande hypoteser har motiverat detta. Enligt en hypotes kan den ursprungliga orsaken till den

ökade arbetslösheten vara en allmän nedgång av efterfrågan på arbetskraft som lett till ökad risk att bli långtidsarbetslös för, i princip, alla arbetslösa. Enligt hypotesen får nu den som blivit långtidsarbetslös allt svårare att hitta jobb ju längre arbetslösheten varar. Den långvariga arbetslösheten gör den som drabbas allt mindre "anställningsbar". Om inte den ursprungliga arbetslöshetschocken snabbt motverkas får man, om hypotesen stämmer, en allt större grupp arbetslösa som är mer eller mindre "oanställningsbara" (se t ex Layard 1996).

Enligt en annan hypotes beror istället den ökade långtidsarbetslösheten på en strukturell förändring som medfört att efterfrågan på lågutbildad arbetskraft har minskat. Orsaken kan dels vara den teknologiska utvecklingen dels ökad konkurrens från låglöneländer. De långtidsarbetslösa består enligt den hypotesen framför allt av personer som "blivit över" i strukturomvand-

Anders Harkman är nationalekonom och utredare på Arbetsmarknadsstyrelsen.

lingen vilket i det här fallet skulle vara de lågutbildade.

En ökad andel långtidsarbetslösa behöver emellertid inte nödvändigtvis bero på att efterfrågan på just långtidsarbetslösa har minskat. I en artikel till en ny volym av *Handbook of Labor Economics* som behandlar långtidsarbetslöshetens orsaker och konsekvenser framhåller Machin och Manning (1998) att en ökad andel långtidsarbetslösa lika väl kan bero på *ökade svårigheter för alla grupper* att lämna arbetslösheten. De drar också slutsatsen att den ökade långtidsarbetslösheten i Europa hänger samman med att utflödet har minskat för både kort- och långtidsarbetslösa. De långtidsarbetslösa har alltid haft det svårare att hitta jobb och skillnaden har inte ökat över tiden. Att arbetslösheten tenderat att stanna kvar på en hög nivå kan då bero t ex på att systemet för löneförhandlingar ger alltför stora löneökningar i förhållande till situationen på arbetsmarknaden.¹

Enligt de flesta bedömningar som gjorts den senaste tiden (sommaren 1999) är förutsättningarna för en snabb ekonomisk tillväxt goda i Sverige de närmaste åren. Hur detta i sin tur påverkar arbetslösheten och den allmänna situationen på arbetsmarknaden beror i hög grad på hur "anställningsbara" de arbetslösa är. Skulle de senaste årens omfattande långtidsarbetslöshet ha gjort en stor del av de arbetslösa mer eller mindre "oanställningsbara" eller om efterfrågan på arbetskraft fått en kraftigt ändrad inriktning, finns stor risk att arbetslösheten kommer att stanna kvar på en hög nivå även vid en uthållig hög tillväxt. Då finns också risk för att brist på arbetskraft snabbt bryter uppgången. Det är därför av stort intresse att ställa de olika hypoteserna om långtidsarbetslöshetens orsaker mot den kunskap som finns från i första hand svenska under-

sökningar av hur olika faktorer påverkar risken för långvarig arbetslöshet.

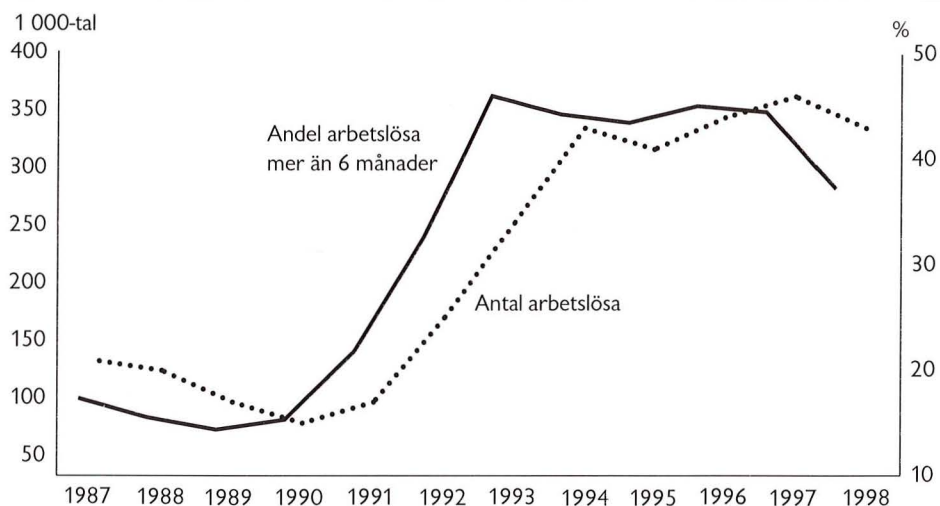
Långtidsarbetslöshetens omfattning och utveckling i Sverige

När man talar om "långtidsarbetslöshet" så menas i allmänhet sammanhängande perioder av "öppen" arbetslöshet med en viss varaktighet. I Sverige räknas i allmänhet den som varit arbetslös minst sex månader som långtidsarbetslös.² I internationella jämförelser används ofta gränsen ett år (OECD 1993).

Som framgått av inledningen så ökade arbetslösheten kraftigt i början av 1990-talet. Detta åtföljdes så småningom av en kraftig ökning av andelen långtidsarbetslösa. I figur 1 redovisas utvecklingen av antalet arbetslösa under perioden 1987–98 tillsammans med andelen av dessa som varit utan arbete i minst sex månader enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU). Under slutet av 1980-talet minskade arbetslösheten till ett minimum på 67 000 personer 1989. Därefter vände utvecklingen och antalet arbetslösa mångdubblades på några få år. Mellan 1993 och 1997 låg antalet arbetslösa på en nivå nära 350 000. Därefter har antalet arbetslösa minskat men ligger fortfarande högt över nivåerna från 1980-talet. När den totala arbetslösheten ökade i början av 1990-talet ökade också andelen långtidsarbetslösa kraftigt och har från och med 1994 legat på drygt 40 procent.

1. För en översikt över olika tänkbara orsaker till att arbetslösheten under lång tid förblivit hög i Europa se Bean (1994).

2. Den definition som Arbetsmarknadsverket tillämpar idag innebär att den som varit arbetslös minst sex månader räknas som långtidsarbetslös med undantag för ungdomar under 25 år där gränsen är 100 dagar.

Figur 1. Antalet arbetslösa och andelen långtidsarbetslösa 1987–98 (källa: AKU).

Som mått på svårigheter att etablera sig på den ordinarie arbetsmarknaden har långtidsarbetslöshet mätt på det här sättet åtminstone i Sverige begränsat värde. Arbetslösheten avbryts inte bara av att man får arbete utan också av olika arbetsmarknadspolitiska program och att man tillfälligt eller permanent lämnar arbetsmarknaden. På senare år har detta i själva verket varit vanligare vägar ut ur arbetslösheten än arbete. Under 1990-talet har de flesta som deltagit i program på nytt blivit arbetslösa. Vi har fått en "rundgång" mellan arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det innebär att enstaka sammanhängande perioder av öppen arbetslöshet inte på ett korrekt sätt speglar svårigheterna att etablera sig på arbetsmarknaden. Ett mer rättvisande mått är då att använda sammanhängande perioder i öppen arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska program (se Calmfors 1995). Som ett alternativ till det traditionella måttet på långtidsarbetslöshet har AMS sedan 1996 också beräknat ett sådant mått som rimligtvis ger en bättre bild av svårigheterna att komma in på arbetsmark-

naden för de arbetslösa. Som "långtidsinskrivna" räknas de som varit i sammanhängande perioder av arbetslöshet och program i minst två år. Fram till halvårsskiftet 1997 höll sig antalet på drygt 120 000 för att sedan falla till cirka 80 000 vid årsskiftet 1998/99. På grund av en ändrad definition (bl a räknas numera inte arbete i mindre än 30 dagar som avbrott av perioden) ökade antalet på nytt vid senaste årsskiftet. Andelen "långtidsinskrivna" med den här definitionen var i januari 1999 cirka 20 procent av samtliga som var arbetslösa eller i åtgärder (exklusive handikappåtgärder). I januari 1994 var andelen drygt 10 procent enligt en beräkning baserad på ett tvåprocentigt urval av de arbetslösa. Tyvärr saknas underlag för att beräkna andelen för tidigare år.

Inte heller sammanhängande perioder av arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska program fångar upp alla problem med etablering på arbetsmarknaden. Bilden kompliceras också av att de arbetslösa som får arbete i allmänhet får nöja sig med tillfälliga jobb vilket innebär en relativt stor risk för ny arbetslöshet. Individer som mer eller

mindre tillfälligt drar sig undan från arbetsmarknaden då de bedömer chanserna till arbete som mycket små kommer också att "försvinna" ur statistiken. Det finns alltså en mer omfattande "rundgång" mellan arbetslöshet, arbetsmarknadspolitiska program, tillfälliga jobb och tillfälliga perioder utanför arbetskraften som även det är tecken på problem att finna en fast etablering på arbetsmarknaden. En viss uppfattning om hur omfattande detta problem är kan man få genom att undersöka hur många av dem som var arbetslösa vid ett visst tillfälle som också något eller några år senare finns inskrivna vid arbetsförmedlingarna. Av dem som var arbetslösa 31 januari 1994 var 27 procent antingen arbetslösa eller i program fem år senare, dvs 31 januari 1999. Räknet i antal personer är detta cirka 140 000.

Det enkla måttet "långtidsarbetslöshet" ger alltså i många fall en ofullständig bild av problemet att komma in på arbetsmarknaden. När jag använder ordet "långtidsarbetslöshet" i den här artikeln så avses inte den strikta definition som används av t ex AMS utan mer allmänt "lång tid utan arbete". Oavsett vilket mått man väljer så har dock andelen arbetslösa som fått vänta lång tid i arbetslöshet ökat kraftigt under 1990-talet, dvs vi står inför samma problembild som många andra länder i Västeuropa haft under ganska lång tid. Det finns därför all anledning att ställa samma frågor för Sveriges del som Machin och Manning ställt i ett mer allmänt europeiskt perspektiv.

Bortfall av efterfrågan på just långtidsarbetslösa?

Hur omfattande långtidsarbetslösheten är beror i grunden på tre faktorer (Machin & Manning 1998):

1. *Den genomsnittliga andelen som lämnar arbetslösheten per tidsperiod – utflödet.* Litet genomsnittligt utflöde ökar andelen långtidsarbetslösa. Observera att det är det genomsnittliga utflödet bland *alla* arbetslösa och inte endast bland de långtidsarbetslösa som har betydelse. Ett minskat utflöde enbart bland korttidsarbetslösa kommer också att öka andelen långtidsarbetslösa eftersom en större andel då kommer att bli långvarigt arbetslösa. Att andelen långtidsarbetslösa ökar behöver alltså inte bero på att någon särskild grupp fått svårare att lämna arbetslösheten utan kan lika väl bero på att alla arbetslösa fått det svårare. Både liten efterfrågan på arbetskraft och "oanställningsbara" arbetslösa leder till ökad långtidsarbetslöshet.³ Stor andel långtidsarbetslösa är alltså i sig inget tecken på att vi har särskilda "problemgrupper" på arbetsmarknaden.

2. *Sambandet mellan arbetslöshetstid och utflöde.* Vi tänker oss två olika fall där det *genomsnittliga* utflödet är detsamma. I det ena fallet är utflödet lika stort bland korttids- och långtidsarbetslösa. I det andra är utflödet större bland de korttidsarbetslösa och mindre bland de långtidsarbetslösa. Då kommer andelen långtidsarbetslösa att vara större i det senare fallet. Det innebär att om man har ett s k negativt varaktighetsberoende (det blir svårare att hitta jobb ju längre tid man varit arbetslös) så kommer andelen långtidsarbetslösa att vara större än annars. Detta gäller också om det av andra skäl är stora skillnader i utflöde mellan olika individer och grupper. Stora skillnader i

3. En definition på "oanställningsbar" skulle kunna vara en person som har så låg produktivitet att ingen arbetsgivare vill anställa den sökande till en lön som motsvarar den lägsta som han eller hon kan acceptera (den s k reservationslönen).

utflöde mellan korttids- och långtidsarbetslösa kan alltså vara tecken på att vissa individer och grupper har svårt att göra sig gällande på arbetsmarknaden. Ökade skillnader kan vara tecken på växande strukturella problem. Om krisen i början av 1990-talet lett till att en stor grupp arbetslösa fått allt svårare att komma tillbaka till arbetsmarknaden eller om efterfrågan mer eller mindre försvunnit på korttidsutbildade borde detta visa sig som ökade skillnader mellan korttids- och långtidsarbetslösa i utflödet till arbete. En ökad efterfrågan på arbetskraft borde i liten utsträckning påverka de långtidsarbetslösa.

3. *Variationer i inflöde och utflöde över tiden.* På kort sikt påverkas långtidsarbetslösheten också av förändringar i flödena till och från arbetslösheten. Ett ökat inflöde som ligger nära i tiden leder till minskad andel långtidsarbetslösa. Ett litet utflöde i tidigare perioder leder till större andel långtidsarbetslösa.

Om vi bortser från den sista punkten och inriktar oss på långsiktiga, strukturella förändringar så skulle en ökad andel långtidsarbetslösa kunna bero antingen på en minskning av utflödet från arbetslösheten för flertalet

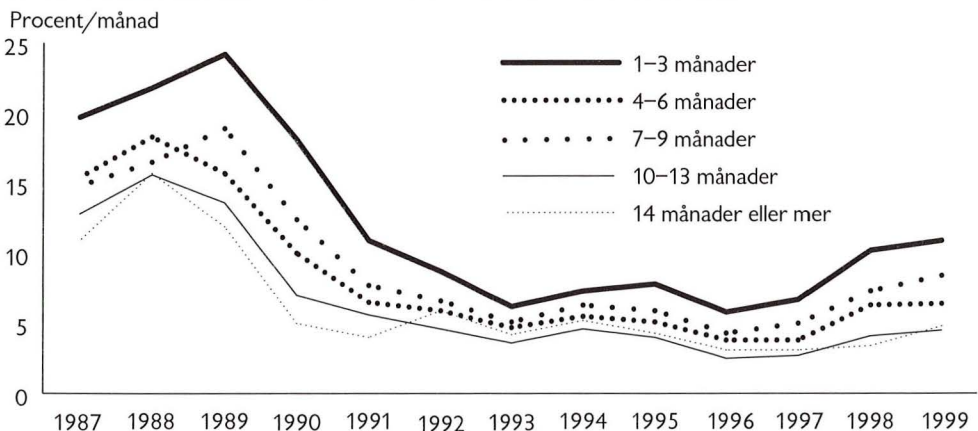
arbetslösa eller på ökade skillnader mellan olika grupper bland de arbetslösa.⁴

Figur 2 visar hur övergångsfrekvensen till arbete utvecklats under perioden 1987–99 för arbetslösa som varit arbetslösa olika långa tider.⁵ Figuren är baserad på månadsdata och visar siffrorna för mars månad respektive år. Här framgår tydligt att alla arbetslösa oavsett arbetslöshetstid drabbades av en kraftig nedgång i övergångsfrekvensen till arbete i början av 1990-talet. Det var alltså inte de långtidsarbetslösa som drabbades av en nedgång utan både kort- och långtidsarbetslösa drabbades i stort sett proportionellt. Den ökade långtidsarbetslös-

4. En möjlighet är också att inflödet ändrat sammansättning, en möjlighet som vi här inte kommer att behandla närmare. Jag känner inte till någon undersökning som har granskat detta.

5. Övergångsfrekvensen till arbete är beräknad som A/U där A =antal arbetslösa i en viss varaktighetsklass som fått arbete under månaden och U =antal kvarstående i respektive klass vid månadens början. Som arbete räknas såväl fasta som tillfälliga jobb på öppna marknaden utan arbetsmarknadspolitiskt stöd. Uppgifterna är beräknade med hjälp av AMS månadsfiler.

Figur 2. Andel arbetslösa med olika arbetslöshetstider som övergått till arbete under en månad (källa: AMS).

heten förklaras av ett allmänt minskat utflöde från arbetslösheten och inte av ökade svårigheter för just långtidsarbetslösa. Vi ser också att utvecklingen under 1990-talet varit i stort sett likformig för alla varaktighetsklasser med en uppgång under högkonjunkturen i mitten av decenniet följt av en ny nedgång under 1996. De senaste åren har kurvorna på nytt vänt uppåt.

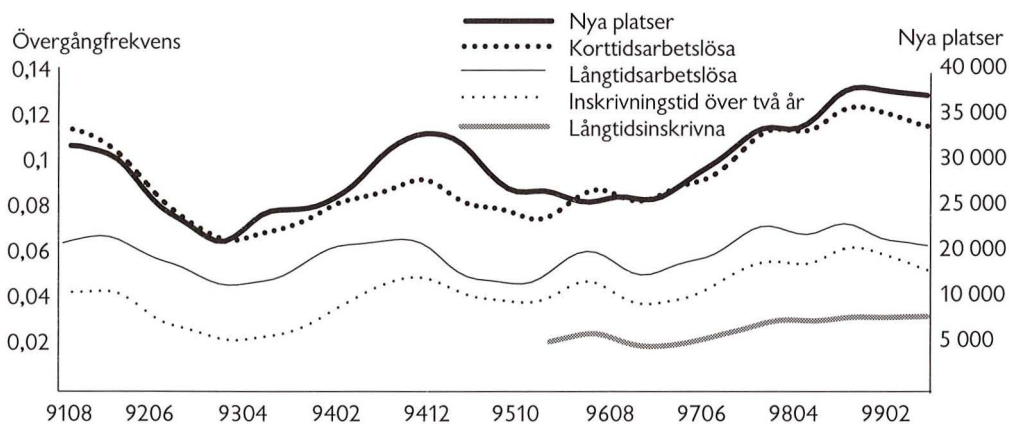
Uppgifterna i *figur 2* baseras på enstaka sammanhängande perioder av "öppen" arbetslöshet. Som jag tog upp i föregående avsnitt ger detta en ofullständig bild av svårigheterna på arbetsmarknaden för många arbetslösa eftersom dessa perioder avbryts när en person går in i ett arbetsmarknadspolitiskt program. Ett bättre sätt att fånga in "problemgrupper" är då att använda sig av sammanhängande inskrivningstider vid arbetsförmedlingen som kan omfatta både tid i öppen arbetslöshet och tid i arbetsmarknadspolitiska program.

I *figur 3* visas övergångsfrekvensen under perioden augusti 1991 till juni 1999 från arbetslöshet till arbete bland de arbetslösa fördelat på korttidsarbetslösa, långtidsarbetslösa och två grupper långtidsinskrivna. Uppgifterna om övergångsfrekvensen till

arbete är beräknade med hjälp av AMS statistik och är säsongsrensade och utjämnade.⁶ Gränsen för långtidsarbetslöshet är den som officiellt tillämpas av AMS och innebär sex månader för alla över 24 år och 100 dagar för de yngre. Gruppen "långtidsinskrivna" utgörs av personer som under en sammanhängande period om minst två år varit inskrivna vid arbetsförmedlingarna. Det innebär att de under den tiden kan ha varit arbetslösa, deltagit i något arbetsmarknadspolitiskt program, haft ett jobb som varit tillfälligt eller som man av andra skäl velat byta ifrån. Gruppen "långtidsinskrivna utan arbete" är personer som varit inskrivna vid förmedlingen under en sammanhängande period om minst två år och under den tiden inte haft något arbete, alltså inte heller den typ som ingår i den förra kategorin. I figuren finns också antalet nyanmälda lediga jobb inritat. Dessa får representera efterfrågesituationen på arbetsmarknaden.

6. Övergångsfrekvensen för långtidsinskrivna är beräknad för dem som vid månadens början var öppet arbetslösa. Långtidsinskrivna som vid månadens början deltog i ett arbetsmarknadspolitiskt program ingår inte i beräkningen.

Figur 3. Övergångsfrekvens till arbete från olika arbetslöshetskategorier (per månad) (källa: AMS).

Som vi ser följer övergångsfrekvensen från arbetslöshet till arbete de lediga jobbens utveckling ganska väl. Det gäller dessutom både kort- och långtidsarbetslösa liksom långtidsinskrivna. Det gäller i såväl upp- som nedgångar. Det här tyder på att det är en gemensam faktor som påverkar alla arbetslösa och att den ökade långtidsarbetslösheten under 1990-talet kan hänföras till den allmänna uppgången av arbetslösheten och inte till ökade skillnader mellan olika grupper. De lediga jobben ser ut att vara en restriktion på utflödet och i princip alla grupper gynnas av en ökad efterfrågan. Även om skillnaden i absoluta tal ökat mellan de olika grupperna på senare tid så har alla grupper haft i stort sett samma uppgång proportionellt. Mina resultat ger alltså samma bild för Sveriges del som Machin och Manning funnit i ett allmänt europeiskt sammanhang.

Viktigt att notera är ändå att de långtidsarbetslösa har lägre övergångsfrekvens till arbete än de korttidsarbetslösa och att de långtidsinskrivna utan arbete i minst två år har den allra lägsta övergångsfrekvensen. Det finns alltså stora skillnader i chansen att få jobb mellan olika individer även om alla grupper gynnas av en ökad efterfrågan. Den typen av skillnader har med all säkerhet funnits under lång tid och är inget speciellt för 1990-talet.

Varaktighetsberoende?

De långtidsarbetslösas chanser på arbetsmarknaden är alltså uppenbarligen sämre än de korttidsarbetslösas. Vi kan därför inte utesluta möjligheten att chansen att hitta ett jobb minskar ju längre tid man varit arbetslös, s k negativt varaktighetsberoende.

Ett enkelt samband mellan arbetslöshets-tid och övergångsfrekvens till arbete visar

nästan alltid att de som varit arbetslösa lång tid har lägre övergångsfrekvens än de som varit arbetslösa kort tid. Som framgick av *figur 2* så är Sverige inget undantag. Ju längre tid utan arbete desto mindre är chansen att den sökande skall hitta ett jobb under en månad.

Enligt den första hypotesen om långtidsarbetslöshetens orsaker som vi presenterade i inledningen skulle långvarig arbetslöshet *leda till* att de arbetslösa får allt svårare att få jobb. Detta brukar i ekonomisk litteratur kallas negativt varaktighetsberoende. Man kan tänka sig flera orsaker till detta. En är att de arbetslösa ger upp och ägnar allt mindre energi åt jobsökande ju längre tid de varit arbetslösa. En annan kan vara att arbetsgivarna drar sig för att anställa långtidsarbetslösa eftersom det finns en risk att de är "sämre" arbetskraft. En tredje orsak kan vara att långvarig frånvaro från arbetslivet gör att de långtidsarbetslösa förlorar en del av sin yrkeskompetens vilket gör dem mindre attraktiva än de som nyligen haft ett jobb. Det finns alltså flera olika tänkbara orsaker till att chansen att få jobb skulle minska över tiden.

Nu är det inte alldeles lätt att undersöka om det finns ett varaktighetsberoende, dvs att chansen att få jobb verkligen avtar med tiden i arbetslöshet. Problemet är att det finns andra mekanismer som gör att övergångsfrekvensen till arbete minskar över tiden för en grupp arbetslösa. Om de som blir arbetslösa redan från början har olika chanser att få jobb så kommer de som har lätt att få jobb att snabbt försvinna och lämna kvar allt fler med dåliga förutsättningar. Att man hittar ett negativt samband mellan övergångsfrekvensen till arbete och arbetslöshets-tiden kan också bero på den typen av *sortering* och behöver inte hänga samman med ett verkligt varaktighetsberoende.

För att ta hänsyn till den här sorterings-effekten kan man i en statistisk analys kontrollera för olika faktorer som man tror påverkar chanserna på arbetsmarknaden. Även analyser där man tagit hänsyn till olika individkaraktäristika som ålder, kön, utbildning, medborgarskap, arbetsmarknadsläge och ersättningsform har dock funnit att långtidsarbetslösa har lägre övergångsfrekvens till arbete än korttidsarbetslösa (se t ex Carling m fl 1996; Thoursie 1998).

Det finns emellertid en viktig ”sorterings-effekt” som man inte tagit hänsyn till i analysen, nämligen att nästan hälften av de arbetslösa återanställs hos en tidigare arbetsgivare. Dessa tenderar att ha relativt korta arbetslöshetstider. Efter 8–9 månader är chansen till återanställning betydligt mindre. Enligt Harkman och Jansson (1995) och Jansson (1999) är det i första hand dessa återanställningar som ligger bakom det starka sambandet mellan jobbchans och arbetslöshetstid. Bortser man från återanställningarna är chansen att få jobb i stort sett konstant över tiden. Möjligen finns ett svagt negativt samband. Det här resultatet ger alltså endast ett svagt stöd för hypotesen om ett negativt varaktighetsberoende som leder till att de långtidsarbetslösa så småningom blir oanställningsbara. Att chansen att få arbete ser ut att avta rätt kraftigt efter några månaders arbetslöshet beror istället på att många arbetslösa saknar den extra möjlighet som vissa har att komma tillbaka till en tidigare arbetsgivare.

Utländska studier ger inte heller några starka indikationer på att det skulle finnas ett tydligt negativt varaktighetsberoende. Efter en genomgång av ett stort antal undersökningar konstaterar Machin och Manning (1998) att det för de flesta länder finns mycket få bevis för att det skulle finnas ett

verkligt varaktighetsberoende sedan man kontrollerat för sorterings-effekten.

Ett annat sätt att undersöka om det finns ett varaktighetsberoende eller inte är att gå direkt på det som skulle kunna vara orsaken. Svenska undersökningar finns av sökbe-teende och arbetsgivarnas inställning till att anställa långtidsarbetslösa. Direkta undersökningar av sökbe-teendet tyder inte på att sökaktiviteten avtar med arbetslöshetstiden. Detta har undersökts av Ackum Agell (1996), Bolinder (1999), Harkman och Jansson (1995), Åberg (1997) och Öhrn (1998). Ingen av dessa undersökningar finner ett negativt samband mellan den tid man lägger ned på att söka jobb och arbetslöshetstidens längd. Man har alltså inte i svenska data lyckats hitta några tecken på passivering. En svaghet med de undersökningar som gjorts är dock att man endast kunnat jämföra söktiden för olika individer med olika lång arbetslöshet bakom sig. Idealet vore att man hade uppgifter för samma individ vid två eller flera tillfällen och verkligen kunde se förändringen. Det finns alltså fortfarande en viss osäkerhet på den här punkten. När det gäller arbetsgivarnas attityder finns några undersökningar som tyder på att många arbetsgivare är negativa till att anställa långtidsarbetslösa (se t ex Agell & Lundborg 1995, 1999; Behrenz & Delander 1996 och Klingvall 1998a).

Bortsett från den kraftiga effekten av återanställningarna på sambandet mellan arbetslöshetstid och chansen att få jobb finns endast svaga tecken på ett verkligt varaktighetsberoende.

Arbetslöshet och kompetens

En hypotes som fått stort genomslag på senare tid är att de arbetslösa inte har den kompetens som efterfrågas i dagens arbets-

liv. De flesta är nog överens om att efterfrågan på välutbildad arbetskraft har ökat. Detta gäller emellertid också tillgången. Det som har betydelse för arbetslösheten är om det finns en obalans mellan utbud och efterfrågan och man kan inte enbart utifrån en efterfrågeökning tala om vad som skall hända med arbetslösheten för olika grupper.

Kompetens likställs i allmänhet med utbildningsnivå vilket naturligtvis inte är alldeles sant. Kompetens kan förvärfvas även på annat sätt, t ex genom erfarenhet och upplärning på jobbet. Den variabel som i första hand diskuteras och används i olika undersökningar är dock utbildningsnivå. När arbetslösheten steg i början av 1990-talet så ökade den i stort sett proportionellt för alla utbildningsgrupper (Ackum Agell & Harkman 1997; SACO 1997). Arbetslöshetstalet flerdubblades för alla. Eftersom arbetslösheten under lång tid varit högst för de lågutbildade så ökade den gruppens arbetslöshet ändå mest i absoluta tal. Att arbetslösheten ökade i ungefär samma proportion för alla utbildningsgrupper talar dock mot att en omfattande utbildningsmässig obalans skulle ligga bakom den ökade långtidsarbetslösheten.

Internationella undersökningar tyder också på att den ökade arbetslösheten under 1990-talet varit ganska jämnt fördelad mellan olika utbildningsgrupper (Nickell & Bell 1996). Sett över en längre tidsperiod menar också Nickell (1997) att en minskad efterfrågan på okvalificerad arbetskraft ("unskilled labour") svarat för en ganska liten del (0–20 procent) av den ökade arbetslösheten i Västeuropa sedan 1970-talet.

Det finns också direkta kompetenstester som visar att de arbetslösa i Sverige inte skiljer sig särskilt mycket från de sysselsatta. Undersökningen genomfördes hösten 1994 i sju länder och mäter förmågan hos den

vuxna befolkningen att förstå och använda information i texter, grafiska framställningar och i numerisk form. I en senare omgång har motsvarande undersökning genomförts i ytterligare några länder. Resultaten redovisas i OECD (1995, 1997).⁷ Undersökningen visar att den svenska befolkningens "läskompetens" är mycket god jämfört med andra länders. Undersökningen visar också att skillnaden mellan sysselsatta och arbetslösa är liten i Sverige jämfört med andra länder i undersökningen. Befolkningen har klassificerats i fyra nivåer. Även om det finns en viss tendens att de arbetslösa har något lägre kompetens än de sysselsatta så är ändå skillnaden liten och de flesta arbetslösa återfinns i de två bästa grupperna. Ett mått på skillnaden är att tio procent skulle behöva byta kategori för att fördelningen skall bli exakt lika bland arbetslösa och sysselsatta vilket måste betecknas som en mycket liten skillnad.

En studie av arbetslöshetstider för personer med olika utbildningsnivå tyder på att längre utbildning i allmänhet ger kortare tider (t ex Thoursie 1998). Det är framför allt personer med eftergymnasial utbildning som snabbare hittar jobb. Skillnaderna mellan de olika utbildningsgrupperna är dock inte uppseendeväckande stora. De eftergymnasialt utbildade hade under perioden 1992–97 mellan 27 och 36 procents större chans att hitta ett jobb under en viss tidsperiod än en person med enbart grundskola. I SACO (1997) har effekten av både utbildningsnivån och utbildningens inriktning på arbetslöshetstiderna studerats. Undersökningen bygger på arbetslöshetsperioder som påbörjats under 1994/95. Resultaten tyder på stora skillnader i övergången

7. Projektet har fått benämningen International Adult Literacy Survey (IALS).

till arbete mellan personer med olika utbildningsinriktningar och på att sambandet mellan utflödet till arbete och utbildningsnivå är olika beroende på inriktning.

När det gäller utbildningsnivåns betydelse så finns också en tydlig skillnad mellan återanställningar och "nya" anställningar. Vid återanställningar spelar utbildningsnivå liten eller ingen roll medan längre utbildning är en starkt positiv faktor vid nya anställningar (Jansson 1999).

I *tabell 1* redovisas resultat från en analys av olika faktorer betydelse för den långsiktiga etableringen på arbetsmarknaden för personer som varit arbetslösa vid ett visst tillfälle. Tabellen visar en skattad andel bland personer med olika ålder och utbildning men med samma kön, region, medborgarskap, ersättningsform och sökområde (enbart lokalt respektive lokalt och interlokalt) som är arbetslösa eller i åtgärd fem år efter den ursprungliga arbetslösheten. I det här fallet gäller analysen personer som var arbetslösa vid månadsskiftet januari/februari 1994.⁸ Resultaten visar att risken för långvarig och/eller upprepad arbetslöshet för personer med olika utbildningsnivå varierar kraftigt beroende på ålder. Bland arbetslösa upp till trettioårsåldern är skillnaden stor mellan personer med olika lång utbildning. Risken är betydligt större att en ung person med enbart grundskoleutbildning är arbetslös än en person i samma ålder

med eftergymnasial utbildning. Bland personer över 40 år finns inte längre någon tydlig skillnad mellan olika utbildningsnivåer. Det visar att lång utbildning i ungdomsåren inte nödvändigtvis gör det lättare att komma tillbaka till arbetsmarknaden om man förlorar sitt arbete efter fyrtioårsåldern. Däremot är utbildning en effektiv "inträdesbiljett" till arbetsmarknaden för de yngre.

Andra faktorer bakom individuella skillnader

Även om utbildning och kompetens säkerligen har betydelse för chanserna på arbetsmarknaden och även om det finns vissa tecken på att chanserna försämras vid långvarig arbetslöshet så kan dessa faktorer knappast förklara mer än en liten del av den

8. Analysen bygger på ett 10-procentigt urval bland dem som var arbetslösa 31 januari 1994. Med en probitmodell har sannolikheten att vara arbetslös eller i åtgärd 31 januari 1999 skattats. Skattningarna har gjorts separat för respektive åldersgrupp. Övriga variabler i analysen är kön, region, medborgarskap, arbetshandikapp, typ av ersättning och om man sökte arbete utanför den lokala arbetsmarknaden eller inte. Andelarna i tabellen är beräknade för en man med ålder mitt i intervallet, svensk medborgare, ej arbetshandikappad, har ersättning från a-kassa, bosatt i syd- eller mellansverige exklusive storstadslänen och lokalt sökande.

Tabell 1. Skattad andel som är arbetslösa eller i program 31 januari 1999 av arbetslösa 31 januari 1994 efter utbildning och ålder 1994 (procent).

	18-24 år	25-29 år	30-39 år	40-49 år	50-54 år
Grundskola eller lägre	29	28	34	35	47
Gymnasium mindre än 3 år	22	22	29	36	50
Gymnasium 3-4 år	15	18	28	35	49
Eftergymnasial utb mindre än 3 år	15	16	25	30	40
Eftergymnasial utb 3 år eller mer	8	10	22	36	51

stora skillnaden vad gäller chansen att få jobb mellan kort- och långtidsarbetslösa. Vilka andra faktorer är det då som ligger bakom skillnaden? Det är den fråga jag skall ägna resten av artikeln åt.

*Återanställningar, säsongsarbeten
och "vikariatspooler"*

Att en anställning upphör behöver inte nödvändigtvis betyda att kontakten med arbetsgivaren därmed är helt bruten och att enda möjligheten att få ett nytt jobb är att hitta en ny arbetsgivare. Inom många företag och branscher fluktuerar efterfrågan med konjunktur och säsong. När någon slutar finns ett behov av ersättningsrekrytering. En naturlig rekryteringskälla för företagen är då att vända sig till tidigare anställda.

Att återanställa personer som tidigare arbetat på företaget kan innebära flera fördelar för företagen. Man kan avstå från kostsam annonsering. Man slipper i stort sett arbetet med att välja mellan olika sökande och slipper i stor utsträckning kostnad för introduktion och upplärning av den nyanställda. Man kan dessutom vara ganska säker på kapaciteten hos en person som redan arbetat på företaget. Till detta kommer också bestämmelserna i LAS som ger tidigare anställda företräde om ett företag behöver nyanställa inom en viss tid efter en personalminskning. Att före detta anställda har en stor fördel framför andra arbetsökande antyds av den mycket stora andel

av nyanställningarna som i själva verket är återanställningar av personer som tidigare arbetat inom företaget. Ett flertal undersökningar som genomförts av AMS tyder på att mellan 40 och 50 procent av anställningar av arbetslösa är återanställningar.

I december 1998 genomfördes en intervjuundersökning av AMS där man bland annat frågade arbetslösa med olika lång arbetslöshetstid bakom sig om de förväntade sig en återanställning och vilken typ av arbete de hade senast. Urvalet bestod av 8 000 slumpmässigt utvalda personer bland dem som var arbetslösa i mitten av november. Intervjuer genomfördes med 5 767 personer (Edholm 1999). Som man kan förvänta sig är andelen bland långtidsarbetslösa och långtidsinskrivna som förväntar sig en återanställning liten (se *tabell 2*). Eftersom intervjuerna genomfördes någon eller några veckor efter urvalstidpunkten hade vissa personer i undersökningen hunnit få arbete under den tiden. Dessa fick svara på samma frågor som övriga men svaren skulle avse situationen under arbetslösheten. Den här gruppen består i stor utsträckning av personer med goda förutsättningar på arbetsmarknaden och som därför snabbt får jobb.

I tabellen jämförs långtidsarbetslösa och långtidsinskrivna med andelen som förväntade sig återanställning bland dem som snabbt fått ett arbete (och förmodligen blivit återanställda).

Det finns också andra speciella anställningssituationer som innebär att den sökande

Tabell 2. Andel i procent som väntar/väntade återanställning och senaste jobb för långtidsarbetslösa, långtidsinskrivna och arbetslösa som fått arbete. (Källa: intervjuer med arbetslösa december 1998.)

	Långtidsarbetslösa	Långtidsinskrivna	Arbetslösa som fått arbete
Väntar/väntade återanställning	7,6	6,4	28,5
Hade vikariat senast	11,8	13,2	22,5
Hade säsongsarbete senast	1,7	2,7	7,3

relativt snabbt får ett arbete. Det gäller t ex personer som arbetar inom säsongberoende näringsgrenar, t ex turism, som är tillfälligt arbetslösa under lågsäsongen men sedan lätt får ett arbete under högsäsong. Andelen är totalt sett ganska liten bland de arbetslösa men en jämförelse med de som fått arbete visar på den kraftiga skillnaden mellan långtidsarbetslösa och långtidsinskrivna och de som fått arbete. Den ökade användningen av tillfälliga anställningskontrakt innebär också att vissa arbetslösa i praktiken har en viss anknytning till arbetsmarknaden genom att de växlar mellan olika vikariat och arbetslöshet. Även den gruppen, som ofta sammanfaller med de som förväntar återanställning, har stor chans att lämna arbetslösheten snabbt (se tabellen).

Totalt representerar de tre grupper som vi här har diskuterat drygt 30 procent av de arbetslösa. De har en hög övergångsfrekvens till arbete och bidrar rätt mycket till skillnaden mellan korttids- och långtidsarbetslösa i chansen att få jobb. Deras fördel ligger inte i överlägsna yrkeskunskaper/kvalifikationer utan mer i den anknytning de redan har till företag med rekryteringsbehov.

Arbetslösas beteende

I ekonomisk litteratur tilldelas i allmänhet sök beteendet en central roll för möjligheterna att få arbete. Det är naturligt eftersom ekonomisk teori handlar om de val man gör under olika förhållanden. I det här fallet väljer individen sökstrategi med hänsyn till situationen på arbetsmarknaden, de egna ekonomiska omständigheterna osv. Sök beteendet har flera olika dimensioner. Dels kan man välja sökintensitet vilket brukar mätas som antalet timmar per dag eller vecka som används till att söka jobb, antalet jobb som man sökt eller antalet sökkanaler som man använt. En annan dimen-

sion är de krav man har på ett jobb för att man skall vara beredd att ta det. Det kan gälla lön, arbetsuppgifter, arbetsplatsens läge m m. Slutligen kan man välja olika sätt att söka. Man kan t ex välja mellan att söka via arbetsförmedlingen, via annons eller genom direktkontakt med arbetsgivare.

I princip finns två olika sätt att undersöka effekten på chansen att få jobb av sök beteendet. Ett sätt att spåra effekten är att i modellerna ta in ett direkt mått på beteendet, t ex hur mycket tid man lägger ned på att söka eller ansökningar man gör under en viss period. Det kan emellertid vara svårt att fånga in alla aspekter av en så komplicerad process som sök beteendet. Ett annat sätt är därför att istället ta in faktorer som bör påverka beteendet och som samtidigt inte utgör något viktigt kriterium i arbetsgivarnas urvalsprocess. Man behöver på det sättet inte specificera de olika komponenterna i sök beteendet utan kan låta det finnas med som en osynlig faktor i modellen. Det är framför allt de ekonomiska drivkrafterna som undersökts och då särskilt arbetslöshetsersättningens betydelse. Även sociala och psykologiska drivkrafter har dock prövats.

Devine och Kiefer (1991) redovisar i en litteraturgenomgång några utländska, främst amerikanska undersökningar där man funnit ett samband mellan sökintensitet och arbetslöshetstid. I svenska undersökningar är resultaten blandade. Harkman och Jansson (1995) undersöker effekten av sökintensitet mätt som antalet timmar per vecka som används till arbetssökande på övergångsfrekvensen till arbete men hittar inget klart samband. Detsamma gäller Åberg (1997). Bolinder (1999) undersöker sambandet mellan jobbchans och såväl val av sökkanal som sökintensitet men hittar inga tydliga samband. Öhrn (1996) undersöker sökintensitetens betydelse och finner en signifikant

positiv effekt, dvs mer tid för arbetssökande leder snabbare till jobb. Öhrn delar då upp anställningarna i nya respektive återanställningar hos en tidigare arbetsgivare. Den positiva effekten av sökintensitet gäller endast för nya anställningar vilket ju förefaller rimligt. Effekten är dock ganska liten. En ytterligare timmes arbetssökande per vecka ökar chansen att få jobb med en procent. Att varken Harkman och Jansson, Bolinder eller Åberg hittar någon effekt av sökintensitet på chansen att få jobb kan bero på att de inte delat upp anställningarna i nya respektive återanställningar.

Vi övergår så till undersökningar där man istället för direkta mått på beteendet använder faktorer som kan antas påverka beteendet. Många undersökningar har med en variabel som mäter om man har ersättning från arbetslöshetskassa eller inte. I de flesta fall hittar man en tydlig negativ effekt av variabeln på övergångsfrekvensen till arbete. Undersökningar som delat upp anställningarna i ny- och återanställningar finner att effekten är negativ på nya anställningar men positiv eller utan betydelse för återanställningar (Harkman & Jansson 1995; Öhrn 1996). I kombination med resultaten ovan som tydde på att skillnaden i sökintensitet betydde ganska litet kan man kanske förmoda att kassaersättnings effekter i första hand verkar via högre minimikrav för att ta ett arbete (se Harkman m fl 1997).

Eftersom sökande med respektive utan ersättning från arbetslöshetskassa på ett systematiskt sätt kan skilja sig åt i något avseende som är svårt att mäta och som påverkar chansen att få jobb har Harkman (1997) utnyttjat den sänkning av ersättningsnivån från 90 till 80 procent som genomfördes vid halvårsskiftet 1993 för att skatta arbetslöshetsersättnings effekt på

chansen att få jobb.⁹ Resultaten tydde på en ganska kraftig effekt. Skattningen härrör emellertid från en mycket omvälvande period på arbetsmarknaden med många samtidiga förändringar vilket ger en viss osäkerhet åt resultaten.

Åberg (1997) har undersökt om "arbetsorientering" har någon betydelse för möjligheterna att få arbete och funnit att variabeln ger en signifikant ökad chans, vilket troligen beror på att personer med stark arbetsorientering betar sig på ett sådant sätt att de lättare får jobb.

Sammanfattningsvis kan vi alltså konstatera att undersökningar där man använder direkta mått på beteendet som förklaringsfaktor till chansen att få jobb tyder på obetydliga eller små effekter. Undersökningar där man istället använder indirekta metoder (incitament) att undersöka beteendets betydelse ger å andra sidan ganska tydliga effekter.

Andra individkaraktäristika

Vi övergår nu till att diskutera faktorer som ligger utanför den sökandes direkta kontroll men som av arbetsgivarna kan användas som sorteringskriterier eller som på annat sätt påverkar möjligheterna att få arbete. Detta gäller exempelvis ålder, kön, handikapp och etniskt ursprung. Tyvärr har det visat sig att åtminstone en del av dessa har

9. Man kan hitta argument både för att personer som inte är berättigade till ersättning är bättre och sämre än de som har ersättning. Personer som tror sig ha goda förutsättningar på arbetsmarknaden kan göra bedömningen att risken för arbetslöshet är så liten att det inte lönar sig att betala avgiften. Eftersom det finns arbetsvillkor och medlemsvillkor för att få ersättning kan man också argumentera för att de som saknar ersättning är en svagare grupp som inte lyckats kvalificera sig för ersättning.

stor betydelse för möjligheterna att få jobb. Ålder är den kanske allra tyngst vägande faktorn. Chansen att få jobb är störst bland ungdomar. Den är sedan relativt konstant upp till 40–45-årsåldern då den börjar avta. Efter femtioårsåldern avtar den sedan snabbt fram till pensionsåldern. Resultaten i SACO (1997) tyder på att personer i åldern 30–40 år har cirka 2,5 gånger så stor chans att hitta arbete som en person i sextioårsåldern. Resultat i Klingvall (1997) tyder på att skillnaden mellan olika åldersgrupper har varit relativt stabil under 1990-talet med undantag av att ungdomarna hade en relativt sett svårare situation under perioden 1993–94.

De tidigare redovisade siffrorna som visade risken för att en person som var arbetslös vid ett visst tillfälle skulle vara arbetslös eller i ett arbetsmarknadspolitiskt program även fem år senare visade också på stora skillnader mellan olika åldersgrupper vad gäller den här mera långsiktiga etableringen på arbetsmarknaden. De äldre löpte betydligt större risk att vara arbetslösa vid det senare tillfället.

Man kan tänka sig flera orsaker till ålderns betydelse. En är naturligtvis att det rör sig om ren åldersdiskriminering. I en kultur som rätt mycket hyllar ungdom och förändring ligger det nära till hands att nedvärdera äldre och bortse från värdet av lång erfarenhet, som istället ses som ett hinder mot det nya. Det går naturligtvis också att hitta mer eller mindre rationella skäl till att föredra yngre personer. Ett är att de yngre har en mer aktuell utbildning och därigenom kan föra in nya "moderna" idéer till företaget. Ett annat är att en anställning är en investering med ibland rätt höga kostnader för upplärning och träning. Det krävs därför en viss återstående tid i arbetslivet för att motivera detta. Emellertid borde

detta kunna motverkas av att man kan dra nytta av de äldres större erfarenhet vilket borde minska den här kostnaden. Dessutom är rörligheten mindre bland de äldre vilket många gånger betyder att de ändå blir kvar i företaget under längre tid än yngre nyanställda (se Jansson 1997).

När det gäller de allra äldsta kan man inte heller bortse från att det kan finnas ett samband mellan ålder och beteende. Man kan tänka sig att äldre personer i större utsträckning är inställda på att inte få något mer arbete och därför anstränger sig mindre för att skaffa ett. Resultat i Öhrn (1996) tyder också på att äldre arbetslösa använder mindre tid för arbetssökande än personer i mellanåldrarna. Äldre är sannolikt också mindre benägna att flytta för att få ett nytt arbete.

En undersökning av företagens attityder (Klingvall 1998b) visade att en stor del av företagen tillmätte ålder betydelse vid anställningsbesluten. Av de faktorer som undersöktes var ålder den som vägde tyngst.

Den faktor som vid sidan om ålder spelar störst roll för möjligheterna att få jobb är utländskt ursprung. Eftersom de flesta analyser av arbetslöshetstider som gjorts på 1990-talsdata använder uppgifter från AMS register så är den variabel som används utländskt medborgarskap. Invandrare som fått svenskt medborgarskap räknas alltså som svenskar i dessa analyser vilket innebär en viss begränsning. Resultaten visar entydigt att utländska medborgare har svårare att skaffa jobb än svenska medborgare. En uppdelning på nordiska respektive utomnordiska medborgare visar på liten eller ingen skillnad mellan invandrare från andra nordiska länder och svenskar medan skillnaden är stor mellan icke-nordiska medborgare och svenskar. En viktig faktor är säkert bristande kunskaper i svenska, men flera andra fak-

torer inklusive ren diskriminering kan ligga bakom.

En annan grupp av faktorer hör samman med individens personlighet och sociala situation. Hit hör t ex den numera så omhuldade egenskapen "social kompetens". Man skall ha lätt för att ta kontakter och kunna samarbeta med andra. Andra egenskaper som brukar framhållas är "flexibilitet" och stresstålighet. Man bör förstås också helst ha en stark arbetsmotivation. Att den här typen av personlighetsfaktorer bedöms som viktiga framgår t ex av en enkätundersökning riktad till företag som AMS genomförde 1991 (Harkman 1992). Dessa faktorer är mycket svåra att empiriskt mäta och jag känner inte till någon undersökning där man systematiskt försökt mäta deras betydelse för möjligheterna att få jobb.

Informationsproblem

För att en anställning skall komma till stånd krävs dels att företag och sökande känner till varandras existens och dels att de båda parterna kan bilda sig en någorlunda säker uppfattning om vilket värde en anställning skulle ha. Företaget måste kunna bedöma om den anställde kommer att bidra till produktionen så pass mycket att löner och andra kostnader täcks. Den anställde måste kunna bedöma om den aktuella anställningen erbjuder acceptabel lön och anställningsvillkor i övrigt.

Från olika undersökningar vet vi att en ganska stor del av de lediga jobb som uppstår inte annonseras (se t ex Klingvall 1998a). Istället spelar informella söksätt en dominerande roll på arbetsmarknaden (Okeke 1998). En sökkanal som används av många arbetsökande och som ofta resulterar i att man får jobb är vänner och bekanta. Det innebär att individens kontaktnät borde spela stor roll för möjligheterna att få jobb.

Detta har studerats av Korpi (1998). Hans resultat tyder på att kontaktnätet har betydelse. Ju större kontaktnät man har desto snabbare får man jobb. Den som inte har ett användbart kontaktnät löper alltså större risk att bli långtidsarbetslös.

Ett annat informationsproblem är alltså bedömning av sökande. Bedömningen måste antingen grunda sig på formella meriter som skol- och arbetsbetyg, på omdömen från personer man litar på och som är bekanta med den sökande eller på egen kunskap om den sökande. Den som anställer en helt okänd person måste i högre grad lita till formella meriter medan den som anställer en redan bekant eller bekants bekant i högre grad bör kunna direkt bedöma en persons *faktiska* kompetens och allmänna lämplighet för jobbet. Sökande som mycket väl skulle klara av ett jobb men som inte har särskilt goda formella meriter kan då få problem att hitta ett arbete om han eller hon inte har ett bra kontaktnät.

Att den här typen av informationsproblem kan finnas antyds av resultat i Jansson (1999) som visar att utbildningsnivå är en viktig faktor för chansen att få jobb hos en "ny" arbetsgivare, medan den i stort sett saknar betydelse för återanställningar hos en tidigare arbetsgivare.

Slutsatser

Varken i Sverige eller internationellt finns några starka bevis för att långtidsarbetslösheten allvarligt försämrar chanserna på arbetsmarknaden för de som drabbas. Möjligen sker en långsam försämring som dock knappast kan vara en huvudorsak till den ökade långtidsarbetslösheten på senare år. Den ökade arbetslösheten har drabbat både hög- och lågutbildade i stort sett proportionellt vilket talar emot att den ökade lång-

tidsarbetslösheten skulle hänga samman med strukturella förändringar som kraftigt minskat efterfrågan på lågutbildad arbetskraft. Istället talar det mesta för att den ökade långtidsarbetslösheten under 1990-talet hänger samman med en allmänt hög arbetslöshet som drabbat flertalet grupper på arbetsmarknaden.

Det här betyder emellertid inte att alla har samma chanser på arbetsmarknaden. Långtidsarbetslöshetsproblemet förstärks av att skillnaderna i chanser är stora mellan olika grupper. Bakom dessa skillnader finns en stor mängd olika faktorer som kan kopplas till det egna beteendet, till arbetsgivarnas sorteringsprocess och till skillnader vad gäller kontakter och information. Vissa arbetslösa har kvar mer eller mindre starka band till tidigare arbetsgivare eller finns på delmarknader där perioder av arbetslöshet är ett vanligt inslag mellan perioder av arbete. De som tillhör den kategorin blir i betydligt mindre utsträckning långtidsarbetslösa medan de som saknar band till tidigare arbetsgivare i betydligt större utsträckning riskerar att bli långtidsarbetslösa. Ålder är en annan tungt vägande faktor. Äldre arbetslösa riskerar i betydligt större utsträckning än yngre att bli långvarigt arbetslösa. Detsamma gäller många invandrargrupper och arbetshandikappade.

En faktor som säkert har betydelse för arbetslöshetstiderna är de arbetslösas beteende. Det har emellertid visat sig svårt att med någon säkerhet fastställa hur stor betydelsen är.

Även om man inte kan se någon tydlig försämring av de lågutbildades position jämfört med de som har längre utbildning så gäller ändå att arbetslöshetsnivån är betydligt högre bland de som har kort utbildning. Detta har emellertid varit fallet under lång tid. Huvuddelen av skillnaden i arbets-

löshet mellan låg- och högutbildade beror på skillnader i inflöde i arbetslöshet. De lågutbildade förfaller ha mindre stabila sysselsättningar. Det talar för att det främst är karaktären på jobben som är olika. Okvalificerad arbetskraft är lättare att ersätta och kan i större utsträckning snabbt anpassas till efterfrågeläget. Ekonomiska incitament kan också spela in. Arbetslöshetsersättningen för lågutbildade med låg lön täcker ofta en större andel av lönen än för en person med längre utbildning och högre lön.

Även informationsproblem har betydelse för långtidsarbetslösheten. Personer med dåliga kontaktnät har svårare att få jobb än andra. Personer som förvärvat sin kompetens genom inläring på jobbet har svårare att hitta nya jobb än personer som har "rätt" utbildning eftersom de har svårare att dokumentera sitt kunnande.

De resultat jag presenterat i den här artikeln tyder alltså på att den höga arbetslösheten under 1990-talet med åtföljande omfattande långtidsarbetslöshet inte har skapat en stor grupp "oanställningsbara" som många befarat. Även personer som varit utan arbete lång tid ser ut att dra nytta av den ökade efterfrågan på arbetskraft som nu finns. Det finns därför anledning att se med en viss optimism på utvecklingen. Med en bred tillväxt i ekonomin borde förutsättningarna vara goda för att komma ner till en betydligt lägre arbetslöshetsnivå än dagens. En förutsättning är att både arbetssökande och arbetsgivare är rimligt flexibla i sina krav och att lönerna inte tillåts öka alltför snabbt.

Referenser

- Ackum Agell S (1996) "Arbetslösas sökaktivitet" i SOU 1996:34 *Aktiv arbetsmarknadspolitik: Expertbilaga*. Expertbilaga till betänkande från Arbetsmarknadspolitiska kommittén, Stockholm 1996.

- Ackum Agell S & Harkman A (1997) "De lågutbildades arbetsmarknad" i Ackum Agell S (red): *Tretton inlägg om arbetslöshet*, Stockholm 1997.
- Agell J & Lundborg P (1995) "Theories of Pay and Unemployment: Survey Evidence from Swedish Manufacturing Firms" *Scandinavian Journal of Economics*, Vol 97, s 295–307.
- Agell J & Lundborg P (1999) "Survey Evidence on Wage Rigidity and Unemployment: Sweden in the 1990s" Working Paper 1999:2, IFAU, Uppsala.
- Bean C R (1994) "European Unemployment: A Survey" *Journal of Economic Literature*, Vol XXXII (juni 1994), s 573–619.
- Behrenz L & Delander L (1996) "Arbetsgivarnas rekryteringsbeteende – en intervjuundersökning" i SOU 1996:34 *Aktiv arbetsmarknadspolitik: Expertbilaga*. Expertbilaga till betänkande från Arbetsmarknadspolitiska kommittén, Stockholm, 1996.
- Bolinder M (1999) "Sökbeteendets betydelse för chansen att hitta ett jobb" *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, årg 5, nr 1, våren 1999, s 45–62.
- Calmfors L (1995) "Rundgången är det stora problemet" *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, årg 1, nr 1, hösten 1995, s 57–59.
- Carling C, Edin P A, Harkman A & Holmlund B (1996) "Unemployment Duration, Unemployment Benefits and Labour Market Programmes in Sweden" *Journal of Public Economics*, 59, s 313–34.
- Devine T J & Kiefer N M (1991) *Empirical Labor Economics. The Search Approach*, Oxford University Press.
- Edholm C (1999) "Arbetslösas förväntningar och sökbeteende" under utgivning, Arbetsmarknadsstyrelsen, Stockholm.
- Harkman A (1992) "Kompetensbehov, kvalifikationskrav och rekrytering till lediga platser" Rapport från utredningsenheten 1992:4, Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.
- Harkman A (1997) "Arbetslöshetsersättning och arbetslöshetstid – vilken effekt hade sänkningen från 90 till 80 procents ersättningsnivå?" i "Arbetslöshetsersättningen och arbetsmarknadens funktionssätt" Rapport Ura 1997:1, Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.
- Harkman A & Jansson F (1995) "Vad bestämmer sökaktiviteten?" *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, årg 1, nr 2, vintern 1995, s 99–111.
- Harkman A, Jansson F, Källberg K & Öhrn L (1997) "Arbetslöshetsersättningen och arbetsmarknadens funktionssätt" Rapport Ura 1997:1, Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.
- Jansson F (1997) "Åldersstrukturens betydelse för arbetskraftens rörlighet" *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, årg 3, nr 4, vintern 1997, s 295–306.
- Jansson F (1999) "Rehires and Unemployment Duration – New Evidence of Temporary Layoffs on the Swedish Labour Market", Rapport Ura 1999:10, Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.
- Klingvall M (1997) "Olika egenskapers betydelse för möjligheterna att få jobb och åtgärd mellan 1987 och 1996" Rapport Ura 1997:11, Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.
- Klingvall M (1998a) "Företagens rekryteringsbeteende" Rapport Ura 1998:2, Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.
- Klingvall M (1998b) "Arbetsgivarnas attityder" Rapport Ura 1998:9, Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.
- Korpi T (1998) "Good Friends in Bad Times? Social Networks and Job Search Outcomes among Unemployed" Stencil. Department of Sociology, Stockholms universitet.
- Layard R (1996) "Vägen tillbaka till full sysselsättning" *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, årg 2, nr 1, våren 1996, s 5–21.
- Machin S & Manning A (1998) "The Causes and Consequences of Long-term Unemployment in Europe" Discussion Paper 400, Centre for Economic Performance, London.
- Nickell S (1997) "Unemployment and the Labor Market Rigidities: Europe versus North America" *Journal of Economic Perspectives*, Vol 11, Summer 1997, s 55–74.
- Nickell S & Bell B (1996) "Changes in the Distribution of Wages and Unemployment in OECD Countries" *American Economic Review*, Vol 86, No 2, s 302–308.
- OECD (1993) *Employment Outlook*, OECD, Paris.
- OECD (1995) *Literacy, Economy and Society*, OECD, Paris.
- OECD (1997) *Literacy Skills for the Knowledge Society*, OECD, Paris.
- Okeke S (1998) "Arbetsförmedlingens marknadsandelar 1997" Rapport Uin 1998:3, Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.
- SACO (1997) "En analys av olika utbildningsgruppers arbetslöshetstider" Akademikerfakta nr 3, SACO, Stockholm.

Thoursie A (1998) *Studies on Unemployment Duration and on the Gender Wage Gap*. Doktorsavhandling, Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet.

Åberg R (1997) "Är stigande jämviktsarbetslöshet huvudproblemet på arbetsmarknaden?" *Ekonomisk debatt*, årg. 25, nr 1, s 25–35.

Öhrn L (1996) "Vad styr åtgärdsplaceringar?" Rapport Ura 1996:10, Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.

Öhrn L (1998) "Search Behaviour and Unemployment Experience" Rapport ISEKen 1998:3, Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.